

Jan Berger hazatér

Jan Berger és Fegyva, az operatőr, a bajor televízióknak készítettek riportfilmet az önállósult Montenegróról. Horvátországon keresztül utaztak le délre. A csomagtartó tartalma miatt nem kellett aggódniuk, a sajtóigazolvány minden kaput megnyitott előttük. Jan Berger, a délszláv irodalom alapos ismerője, először járt a volt Jugoszlávia területén. Késő estig forgattak, a tenger mellett élő hatalmas szúnyogok csípései égő duzzanatokat okoztak Berger lábszárán és alkarján. A szálloda előtt Fegyva, aki a kellesténél kissé több *Vranac* nevű vörösborot fogyasztott, egy rossz parkolási manőver és egy hirtelen kormányrántás következtében megütötte az autó orrát, és behorpasztotta a kocsijobboldorsó sárvédőjét. Az ütés következtében elmozdult néhány millimétert a motor, emiatt a váltó furcsa hangokat hallatott, és csak a második és negyedik fokozatba lehetett kapcsolni. Ez kissé körülményessé tette a vezérést, de úgy döntöttek, hogy majd otthon viszik szervizbe a kocsit.

Visszafelé Szerbián keresztül utaztak a magyar határ felé, felvételeket készítettek Jan Berger következő munkájához. Fegyva, az ukrán származású, rasztahajat viselő operatőr, aki korábban a *National Geographic* kamerájával kétszer volt az *Év operátőre*, ráértett Berger stílusára, lassú kameramozgatással dolgozott, kimerevített képeket készített, melyeken csak egy apró részletből derül ki, hogy nem fényképek. Bekerült a filmbe egy nem tervezett jelenet is. A szerbiai hegyekben találtak egy jó kedélyű öregemberrel, aki elkészítette a saját koporsóját. Berger is kipróbálta, testesebb embernek is kényelmes lett volna.

A *Kamen Verlag* kiadónál nemrégiben fejeződött be egy kiadvány összeállítása a második világháború után kitelepített németekről. A kiadvány egyik szerkesztője Jan Berger volt. A Berger családnak is része volt a száműzetésben, 1944-ben pakolták őket vonatra a Vajdaság területén található Seekitsch faluból.

Bergert a nagyszülei nevelték fel. A nagyanyja családja a horvát tengerpartról származott, a kis Jant is megtanította a horvát nyelv dalmáciai dialektusára, melynek olyan a hangzása, mintha beszéd közben mézet szopogatnánk. Nagypja külön figura volt, irtózott a kisfiúktól és az öregasszonyoktól, de nem is hiányzott neki felesége és unokája társasága sem. Emellett örökölte az ő nagyapáinak dühét, akiket a Rajna mentéről telepítettek a Vajdaságba. A második világháború alatt a Volksbund tagja volt. Gyűlölte azt a rezsimet, amely miatt a családnak el kellett hagynia otthonát, nem meglepő, hogy az emigrációban támogatta a németországi horvátok titkos szervezeteit.

Az országot átszelve Berger mindenhol logikátlanságokat, ésszerűtlen gazdaságot figyelt meg, pazarlást, mintha nem hálálnák meg a Földnek, hogy ilyen szép helyen élhetnek. Késő délután érkeztek meg. A táj egyhangúságát csak az a dombvonulat törte meg, amelyet beterített a két falu, Seekitsch, mai nevén Szeghegy és Kishegyes. Berger a Seekitsch szót ízlelgette. Felfedezte benne az utalást a Pannon-tengerre, melynek eltűnése után jött létre ez a fennsík.

A Berger család régi otthona a falu szélén, egy meredélyen állt, széles gangja előtt terült el a hatalmas, óceánfenékre emlékeztető vajdasági síkság, olyan volt, mint egy sakktábla, melyen a zöldellő búzamezők és a cukorrépa-földek barna foltjai alkotják a négyzeteket. A lágyan hullamzó dombvonulatot vékonyan szelte át egy folyócska kék szalagja. Egy Mile Popivoda nevű ember lakott a házban, a falu előljárója, akinek tömött fekete bajsza és tiszteletet keltő pocakja volt. Ügyes üzletember volt, patikája a falu központjában működött, az egykori Hoffmann házban. Három gyereke és szép felesége volt. A házat a nagypjától örökölte, aki visszaköltözött Montenegróba.

Mile Popivoda és a felesége nem sokat hallott a vészes időkről, annyit tudtak mesélni, hogy a házakat teljesen felszerelve, mintás borpincékkel, gazdasági udvarral kapták 1946 nyarán. A szerszámokat kék jelzéssel látták el a partizánok, hogy a szomszéd falu magyarjai ne tudjanak lopni belőle. A régiek nehezen szoktak bele a síksági életbe. A Montenegróban zajló privatizáció során mindenki visszakapta régi földjét, a legtöbben egy nagyváros szegény részéből jöttek, ahol azóta lakótelepek épültek, sok öreg visszaköltözött.

Mile Popivoda felajánlotta a segítségét a német tévéstábnak, szállást szerzett számukra a hegyesi Vadászotthonban, valamint rendelkezett a helyi művelődési egyesület drámacsoportjának fellépéséről.

Másnap reggel a recsegő váltóval küszködve Berger bejárta a szomszéd falut, Kishegyest. Lassan, békésen autózott a kanyargós utcákon, melyeknek csaknem mindegyike szelte a hínáros folyócskát, arra utalva, hogy a település kialakulása szorosan kötődött a folyó két partján található termékeny talajhoz. Ma már inkább átok, mint áldás a pöcegödörzagú víz mellett élni, gon-

dolta Berger. A templom háta mögött, egy vizelettől bűzlő apró park mellett megtalálta a falu piacterét. A dalmáciai útja során látott falvakra gondolt, melyeknek a *piazza*, a *forum* volt a szíve, mindig itt találkozott a legérdekesebb helyekkel, akiket Berger szívesen nevezett magában *öslakosoknak*. A kishegyési piacteret téglával burkolták le, három sorban betonasztalok álltak, melyek most üresen, piszkosan várták a heti piacnapot. A piactér egyik oldalán egy boltot látott, előtte néhány dús lombozatú hársfával, melyek árnyékában egy kalapos férfi ült sörét iszogatva. A látvány békés, majdhogynem idilli volt. Berger óvatosan leállította az autót, odabiccentett a kalaposnak, bement a boltba, vásárolt két sört, majd az egyiket odanyújtva a kalaposnak, maga is az árnyékba telepedett.

– Miért ilyen piszkos ez a kis folyó? – kérdezte Berger.

– A szomszéd városban van egy dögfeldolgozó üzem, ott kerül bele a rohadt, gyilkos csatornalé – mondta a kalapos.

– Maga szerint mit lehetne tenni? – kérdezett újra Berger. – Nem próbálták meg bezáratni?

– Ki tudja, milyen érdekek vannak ottand – válaszolta a kalapos, az itteniek hagyományosan paranoid és átpolitizált módján. – De nekem van egy elméletem – folytatta. – Amerikai bombákat kell ráirányítani. Kinyomják, mint egy pattanást. Centi pontosan. Csak meg kell adni a koordinátákat a satelliton. Az unokaöcsém megcsinálja az interneten.

– Nem tudom, szerintem nehéz lehet bejutni az amerikai hadsereg rendszerébe – mondta Berger.

– Próbálta már? Csak annyit kell beírni egy keresőbe, hogy *USA, bomba*. Az az egy gond, hogy a kémek figyelik a rendszert, és megkeresnek, ha piszkálsz a satellitokat.

Berger hirtelen megértette, miért nem talált sem Horvátországban, sem Montenegróban, sem Szerbiában internetes kávézót. Elővette összeszorított ököl nagyságú digitális kézikameráját, és a kalaposra irányította. A továbbiakban a szomszéd falu lakóiról beszélgettek.

– Itt soha nem ért véget a háború. Ez a mi földünk volt, magyar ország volt ez az egész. Elvették tőlünk a hazánkat, azóta fokozatosan irtanak bennünket – ordított a kalapos.

Berger megpróbált a Monarchia kisebbségi törvényeiről és az elkerülhetetlen első világháborúról beszélni, mire a kalapos hirtelen dührohamban tört ki, a földhöz vágta a sörösüvegét, és állva szónokolt tovább:

– Hallott maga Trianonról?!

Ezt a szót, hogy Trianon, egyfajta áhítattal ejtette ki.

– Nézzen bele a statisztikákba, hogy mennyi magyar van itt, meg mennyi volt! Hogy elfogytunk! És tovább irtanak bennünket!

Berger jónak látta továbbállni. Óvatosan kikerülte a barna üvegcserepet, melyeket lassan, fokozatosan a kiömlő sör fehér habja lepett be.

Délben savanykás szagú töltött káposztát talált a Vadászotthon kövér háziasszonya, aki az ebéd során végig asztaluk mellett tüsténkedett. Sugárzó arccal figyelte, hogy Fegya élvezettel tömi magába az ételt, és noszogatta Bergert, hogy szedjen még, egyen, ez jó *házi koszt*, szerb specialitás. Bergerből enyhe viszolygást váltott ki a savanyú káposzta, alig várta, hogy Fegya befejezze feketekávéjának szűrőszűrését, és útnak eredjenek. Valójában Berger is vágyott egy kávéra, de a reggel felszolgált kávé majdnem visszaköpte, még órák múlva is érezte a zaccos török kávé émelyítő utóízét, ezért inkább a kocsijában tárolt, tejjel és cukorral kombinált nesz-kávé zacskócskák kikeverésénél maradt, de most nem akart félrevonulni, *furcsának* tűnni, inkább úgy tett, mintha eltelt volna a kiadós ebéddel.

Ebéd után Mile Popivoda irodájába mentek. A szeghegyi faluelnök karon fogta Bergert, és körbevezette az épületben, az egykori jegyző otthonában, aki ötvenéves emigráció után Svájcban halt meg, anélkül, hogy újra láthatta volna családjának egykori kúriáját. A fogadóirodában két fiatal nő ült a halvány zümmögő számítógépek előtt. A menyem és a sógorom lánya, mutatta be őket Bergernek, és így tovább: az adminisztrációs osztályon dolgozó férfi az unokatestvére volt, az adó- és kataszteri ügyeket a sógora intézte, a kommunális részleget egy másik unokatestvére irányította, a befektetési tanácsadó a felesége unokatestvérének a férje volt.

– Az egész közigazgatást a rokonság végzi? – kérdezte Berger, amikor visszatértek a faluelnök tágas irodájába, és helyet foglaltak a kényelmes bőrkarosszékekben.

– Ahol tudjuk, segítjük egymást – válaszolta a faluelnök, és büszkén hozzátette: – A fiam hamarosan befejezi az egyetemét. Már várja egy tanácsadói poszt, egy felügyelői állás. Meg persze – kacsintott Bergerre – ott van a bizottsági tagság is.

Megérkezett Berger riportalanya, akivel még németországi irodájából beszélt meg találkozót, egy Szalmaja Muhadinovics nevű fiatalember. Szövegei alapján Berger már ismerte őt, ugyanis közölt néhány publicisztikai írást a *Kamen Verlag*-nál megjelent kötetben. Napsütéses májusi nap volt, ezért úgy döntöttek, hogy a közeli kávézó teraszán csinálják meg a riporthoz szükséges felvételeket: ahogy a fiatal író török kávé és ásványvizet rendel, cigarettára gyújt, és napilapot olvas.

– Milyen Szerbiában magyarok és szerbek között bosnyák muzulmánok lenni? – kezdte Berger a beszélgetést. A fiatalember hosszan, nyugodtan a kamerába nézett, és sajátos, furcsa hanglejtéssel belekezdett monológjába. Berger nem értette minden kifejezését, de elkapta a fiatalember ritmusát, és ütemesen bólogatott.

– Menjen ki egyszer a vasútállomásra, onnan szép a táj, meg megfigyelhet néhány érdekes dolgot. A vonat szakiskolákba szállítja a gyerekeket. Mindig

késik, nyugodtan, beletörődve várják. A góracok nem szeretik a magyarokat. Satnyák, csúnyák, mindegyik olyan nyeszlett, mintha valami genetikai visszamaradottság jellemezné őket. Felszállnak az ódivatú ruháikban és a rocker műbőr kabátjukban a vonatra, ahol már elfoglalták a helyeket a góracok. A magyarok állnak és beszélgetnek a furcsa nyelvükön, ami a góracok számára fülsértő. Oda is szólnak a magyar fiataloknak, akik félrehajtják a fejüket, úgy csinálnak, mintha nem léteznének. Különösen irritálja ezeket a délceg, déli fajta fiúkat, ha valamelyik magyar melák. Az ilyenektől még a sajátjai is elfordulnak. A góracok ütögetik a sapkáját, elgáncsolják, és nem ritka, hogy egy feldühödött górac, csak úgy, mert ott van, pofán keni ezeket a veszteseket, akik aztán véres ruhával vagy bedagadt szemmel mennek haza. A magyar lányok viszont tetszenek nekik. A magyarokat a világ minden népe a nőikről ismeri. Pedig az ő falujukban olyan szép lányok élnek, hogy olyat a magyar fiúk álmodni sem mernek. Ezek a felszegett állú, nemes arcélú, karcsú déli lányok nem ismerkednek a magyar fiúkkal. Fekete hajuk vagy a feneküket veri, vagy rövidre vágva és kifehérítve az égnek mered, attól függően, hogy milyen zenét hallgatnak. Mindig szép ruhákban járnak, melyekről a magyar lányok nem tudják, hogy hol szereztek be őket. A magyar fiúkat az a legenda izgatja, hogy a górac lányok nem hordanak bugyit a nadrág alatt. De nézni nem nagyon merik őket.

– Nincs semmi kapcsolat a magyarok és a montenegróiak, vagyis hát az ön kifejezésével éve, a góracok között? – vetette közbe Berger.

– Van, akit mind a két falu ismer és tisztel, pontosabban Bolond Jóskát és Paprika Janit, meg a számartaligájukat inkább csak ismerik. Ha Pokróc Erzsike ment végig az utcán, az emberek tisztelettel köszöntek; ha csomagot láttak kezében, félrehúzódtak. Pokróc Erzsike segített azoknak, akik nem akartak elmenni a háborúba. Csonkolt. Terazije pedig jósolni tudott. Mindenkihez eljutott az üzenete. Milan Milutinovićről mindenki tudta, hogy ügynök. Azt is tudta mindenki, hogy kettős ügynök.

– Úgy vettem ki, ön is a magyarok ellen foglalt állást – mondta Jan Berger. – Beszéltem egy magyar emberrel, ő azt mondta, hogy maguk viselnek irtóhadjáratot ellenük.

– A magyarok teljesen más vérmérsékletűek. Még a pénzzel is másként bánnak, mint a góracok. A magyarok szerint a górac megveszi a fényes cipőt, közben meg otthon nincs mit ennie. Ezek az emberek jófélék, sokat evők, keveset gondolkodók. Az üzleteiket ügyesen szervezik, bizalmatlanságon, ravasz cseleken alapulnak megállapodásaik. Nagy, tiszta házakat építenek maguknak, kizárják a világot otthonaikból. Ellenségeskednek egymással, ezzel szemben a góracok híresek összetartásukról. Bandába verődve orvul lecsapnak a szombat hajnalban hazatérőkre, és biciklilánc akad szerszámmal a veréshez. A magyarok azt tartják, hogy az aljafajta a kötekedős, mert akit

tisztelnek a falujában, nem jár máshova hőzöngni. De igaz, hogy agresszívebbek a magyaroknál. A szép lányok élvezik, ha elismerik szépségüket, de egy pillanattal tovább sem szabad odanézni, mert akkor ezek a lányok egészen közönségesen odaszólnak: *mi a picsámat bámulsz.*

Fegyva felemelte a kezét, és leállította a kamerát, szalagot kellett cserélni. Kihasználták a szünetet, és sört rendeltek.

– Nem tudni miért – folytatta Szalmaja Muhadinovics –, de az országban minden vállalatnak górac az igazgatója. Szép dialektust beszélnek, és több diplomát halmoznak össze. Évente néhány hónapot a tengerparton töltenek, az őseik vidékén, ahol a rokonaik élnek. Amíg a falujukat vastag fehér hó borítja, a szép lányok narancsot és kivit szednek a kertjükben, és a bőrük megtelik drága déli napfényvel, ami világít a bőrükből, amikor visszatérnek a tengerpartról, és újra felszállnak az iskolavonatra. A magyarok lusta, rest népségnek tartják őket. Amikor a háború után a dombok vidékére telepítették őket a tengerpart mellől, alig tudták megszokni az alföldi levegőt, az öregek fuldokoltak a portól. A földjük ugyanúgy terem, mint a magyaroké, mégis az az általános vélekedés, hogy a magyar ember jobban túrja a földet.

– Nagyon tanulságos volt a beszélgetés – köszönte meg Berger Szalmaja Muhadinovicsnak a közreműködést, aztán, mivel nem akarta, hogy németesen hűvösnek tűnjön, a kezét nyújtotta. Igazság szerint, már félórája le akarta állítani a fiatal író monológját, mert, ahogy lassan bealkonyodott, újra csipni kezdték a szűnyogok.

Még egy feladatuk volt, a kishegyesi Kultúrotthonban várt rájuk a drámaszakkör. Fegyva kiadta az instrukciókat, és szétosztotta a korabeli egyenruhákat és a valódinak tűnő fegyvereket, melyeket a müncheni színházból kölcsönöztek a riportfilmhez. A fiatalok egy része katonának öltözött: partizánnak vagy nácinak. Fegyva már kinézett egy helyszínt, egy elhagyatott templomot a falu központjában, melyet lövés okozta sebek borítottak.

Amíg a többiek forgattak, Berger a kishegyesi kocsmába ment. A pultnál délelőtti ismerősével, a kalapos fickóval találkozott. Megtudta tőle, hogy a Kultúrotthon régen zsidóiskola volt, a zsidókat elhurcolták a németek, aztán a németeket elűzték a partizánok, a második világháború után az épület az állam tulajdonába került. A falu lakosainak pénzén felújították és nagy színházteremmel bővítették, aztán pár éve megvette egy olasz befektető, fél Kishegyessel együtt. Nyilvánvaló, hogy a második világháborút meg lehetett volna spórolni, mondta a kalapos.

– Folyik a harc – folytatta a szemmel láthatólag teljesen részeg férfi. – Emlékszik még a délelőtti beszélgetésünkre? Én azt mondom, inkább legyen uránium, mint dögfeldolgozó. Az amerikaiak urániummal dúsított bombákat küldtek ránk pár éve Kosovo miatt, az uránium négy és fél milliárd év alatt bomlik fel. A legundorítóbb az, hogy a döggvár mellett van egy hatalmas

vágóhíd. Mind a kettőt ki kellene lőni. Egy tonna húshoz hét tonna gabona és huszonhárommillió liter víz szükséges.

– Miért nem írja meg az elméleteit – legyintett Berger fáradtan.

Éjszaka indultak haza. Vagy tíz perce utazhattak, amikor hirtelen a döngyár búze csapódott be az autóba, hányingert keltő, nagyon gonosz szag volt, Berger először érzett ilyet életében, először gondolt arra, hogy mi történik a mindennap fogyasztott állatok használhatatlan részeivel. Undorral csapott a levegőbe egy hangosan elhúzó szúnyog után.

– Rohadt szúnyogok! Szétszípték a bőröm. Azt hiszem, allergiás vagyok. Nézd, mekkora daganatok nőttek rajtam a csípések helyén.

Fegya nem mondott semmit.

– Szerintem a szúnyog a világ legundorítóbb lénye – folytatta Berger. – Az még rendben lenne, hogy szívja a vérünket, de miért kell neki fájdalmat okoznia, miért kell belénk fecskendeznie a méreganyagát?!

Rövid ideig mindketten hallgattak.

– A legjobb lenne, ha csak annyit mondanék a riportban, hogy az emberek úgy élnek a Föld testén, mint a szúnyogok. Szívjuk a vérét, és fájdalmat okozunk neki.

– Az olajkutak – szólalt meg Fegya. – Az olajkutak jutnak erről eszembe. Bólogatnak, újra és újra belemélyesztik fullánkjait a talajba, kipumpálják a Föld vérét. És miért? Hogy hajthassuk ezeket a dögöket – csapott a volánra, és az autó, mintha egyetértését fejezné ki, nagyot reccsent.

Lennert Géza: Kiöntésben 23